

System vzdelávania v Českej republike – prehľad

PaedDr. Alena Štihová

Školský systém v Česku sa do značnej miery vzhľadom na spoločnú históriu podobá slovenskému, aj keď vo federácii bolo školstvo vždy v kompetencii národných vlád. Po roku 1993 však došlo k viacerým zmenám, vďaka ktorým sa oba systémy už odlišujú.

Štátnu správu v školstve vykonávajú riaditelia škôl a školských zariadení, obecné úrady obcí s rozšírenou pôsobnosťou, krajské úrady, Česká školská inšpekcia, Ministerstvo školstva, mládeže a telovýchovy, prípadne iné ústredné orgány. Samosprávu v školstve vykonávajú obce, kraje a rady škôl. Verejná správa bola v rokoch 2001-2002 výrazne decentralizovaná, autonómia školských inštitúcií sa tak postupne zvyšuje na všetkých vzdelávacích úrovniach. Všetky školy zo zákona získali právnu subjektivitu, a tým i vyšší stupeň autonómie. Riaditelia škôl tak prevzali plnú zodpovednosť nielen za kvalitu, ale i efektivitu vzdelávacieho procesu, ale postupne tiež za finančné riadenie školy, za prijímanie a prepúšťanie učiteľov a za vzťahy s obcou a verejnosťou.

Popri štátnych školách existujú i školy súkromné a cirkevné, ich pomer je však obrátený ako v SR a prevažujú súkromní zriaďovatelia. Tieto školy môžu vyžadovať i školné, cirkevné ho však spravidla nevyžadujú. Okrem toho dostávajú štátne dotácie podľa normatívo v rovnakej výške ako školy verejné. Súkromné školy dostávajú štátne dotácie na bežné výdavky. Výdavky na investície sú kryté zo školného a z iných súkromných zdrojov.

Školský systém v ČR tvoria:

- **Materské školy**
- **Základné školy**
- **Stredné školy**
- **Vyššie odborné školy**
- **Vysoké školy**
- **Vzdelávanie dospelých**

Materské školy

Dochádzka nie je povinná, no i tak ich navštevuje 87% detí. Základná veková skupina detí, ktoré navštevujú materskú školu je 3-6 rokov, pričom vo zvláštnych prípadoch je možné prijať i mladšie deti (pre ktoré obce obyčajne zriaďujú jasle) a tiež deti nad 6 rokov, ktorým bola školská dochádzka odložená na žiadosť rodičov. Podľa zákona môžu obce od rodičov vybrať príspevok na čiastočnú úhradu neinvestičných nákladov a to až do výšky 30% nákladov vynaložených na jedno dieťa a taktiež prispievajú na stravovanie. Niektoré obce však tieto poplatky nepožadujú.

Materské školy zriaďujú obce, existuje však i niekoľko súkromných a cirkevných materských škôl. Minimálny počet detí v triede je 15 a maximálny 20, ktorý je však prekračovaný. Triedy sa zostavujú podľa vekovej úrovne alebo podľa úrovne prispôsobivosti či pokročilosti. Uplatňuje sa i integrácia detí s postihnutím. Materské školy sú obvykle otvorené 10-11 hodín denne a rodičia môžu ich služby využívať podľa vlastných potrieb.

Základné školy

Dĺžka povinnej školskej dochádzky je 9 rokov, čo je zhodné s dĺžkou základnej školy. Deti vo veku povinnej školskej dochádzky (6-15 rokov) navštevujú prevažne základnú školu.

Jej úlohou je poskytnúť žiakom základné všeobecné vzdelanie. Žiaci, ktorých rodičia o to požiadajú a ktorí vyhovujú podmienkam prijímacieho konania, môžu počínajúc 6. alebo 8. triedou začať navštevovať viacročné gymnázium. Školská dochádzka je povinná, v roku 1998 však ministerstvo školstva schválilo päťročný experiment domáceho vyučovania. Základné školy sú zriaďované obcami.

Základná škola má dva stupne: prvý stupeň pozostáva z 1.-5. ročníka a druhý stupeň tvoria 6.-9. ročník. V malých obciach niekedy existujú v záujme dostupnosti len základné školy s prvým stupňom, niekedy i školy málotriedne.

Vzdelanie na základných školách je bezplatné. V rozsahu stanovenom vládou sa žiakom poskytujú učebnice a učebné texty a základné školské potreby. Rodičia finančne prispievajú na osobné pomôcky žiaka, učebnice bez schvaľovacej doložky ministerstva školstva, kurzy konané mimo areál školy (plávanie, korčuľovanie, lyžovanie), školu v prírode, stravovanie, čiastočnú úhradu školskej družiny, kurzy a na rodičovské združenie.

Okrem povinných predmetov môžu byť zavedené i voliteľné predmety, a to od 7. ročníka, v 8. a 9. ročníku je ich zavedenie záväzné. Od 1. ročníka môžu byť zavedené nepovinné predmety, ktoré sa zaraďujú nad rámec týždennej časovej dotácie povinných predmetov.

Stredné školy

Stredné školy navštevujú žiaci vo vekovom rozmedzí väčšinou 15-18 rokov. Úloha stredných škôl je dvojaká: pripraviť žiakov pre výkon povolania a v ďalších oblastiach života alebo pripraviť žiakov pre ďalšie štúdium na vyššej úrovni. Stredné školy sa členia na:

- gymnaziá,
- stredné odborné školy
- stredné odborné učilištia.

Gymnázium je stredná všeobecno-vzdelávacia škola nazývaná v súlade so stredoeurópskou tradíciou. Štúdium na gymnázium je ukončené maturitnou skúškou. Jej úspešné zloženie znamená pre žiaka dosiahnutie úplného stredného vzdelania. V rámci všeobecného vzdelávania gymnaziá ponúkajú 12 študijných zameraní (napr. humanitné, prírodovedné, matematické, jazykové, športové, ...). Všeobecné zameranie však prevažuje. Gymnaziá môžu byť verejné, súkromné i cirkevné. Na verejných gymnáziách je vzdelanie bezplatné, školné môžu vyberať školy súkromné a cirkevné.

Vedľa tradičných štvorročných gymnázií, do ktorých žiaci prichádzajú po skončení základnej školy, existujú aj viacročné gymnaziá s cieľom poskytnúť žiakom s vyššími intelektuálnymi schopnosťami náročnejšie vzdelanie už v priebehu povinnej školskej dochádzky. Existujú tak šesťročné a osemročné gymnaziá, ktoré obyčajne vyučujú niektoré predmety v cudzom jazyku.

Stredná odborná škola má väčšinou štvorročné študijné odbory. Štúdium sa ukončuje maturitnou skúškou a dosahuje sa tak úplné stredné odborné vzdelanie. Malá časť odborov poskytuje v trojročnom odbore ukončenom záverečnou skúškou stredné odborné vzdelanie. Zvláštnym typom stredných odborných škôl sú konzervatóriá, ktoré sú ukončené absolútoriom a poskytujú úplné stredné odborné vzdelanie a vyššie odborné vzdelanie.

Stredné odborné učilište poskytuje predovšetkým odbornú prípravu pre kvalifikované povolanie ukončené záverečnou skúškou. Žiak získava v prevažujúcej trojročnej, prípadne dvojročnej príprave stredné odborné vzdelanie. Školy tohto typu pripravujú žiakov tiež v štvorročnom štúdiu, ktoré je ukončené maturitnou skúškou. Títo žiaci teda dosiahnu úplné

stredné odborné vzdelanie. Žiaci, ktorí získali stredné odborné vzdelanie, môžu v dvojročnom nadstavbovom štúdiu získať úplné stredné odborné vzdelanie, ktoré im otvára cestu k terciárnemu vzdelávaniu. Nadstavbové štúdium organizujú stredné odborné učilištia i stredné odborné školy. Významnú zmenu predstavuje i vznik súkromných a cirkevných škôl na tejto úrovni.

Vyššie odborné školy

Vznikli ako nová kategória škôl v roku 1995 a poskytujú vyššie odborné vzdelanie. Existujú väčšinou pri SOŠ a väčšinou s nimi tvoria jeden právny subjekt. Samostatne pôsobí asi iba štvrtina z vyšších odborných škôl. Ich cieľom je poskytnúť študentom odbornú kvalifikáciu na terciárnej úrovni pre výkon náročných odborných činností alebo tiež prehĺbenie si dosiahnutej kvalifikácie. Vyššie odborné školy môžu vyberať školné, a to i na školách verejných. K štúdiu na týchto školách sa prijímajú žiaci, ktorí získali úplne stredné vzdelanie alebo úplné stredné odborné vzdelanie.

Vyššie odborné školy ponúkajú vzdelávacie programy v trvaní 2-3,5 roka. Štúdium môže byť organizované ako denné alebo popri zamestnaní. Štandard vyššieho odborného vzdelania nebol spracovaný a neexistujú ani žiadne metodické pravidlá. Učebné dokumenty však podliehajú schváleniu ministerstva školstva, mládeže a telovýchovy. Zákomom je stanovené zaradenie všeobecnovzdelávacích predmetov, základných odborných predmetov a špecifických odborných predmetov a to v pomere 20:40:30.

Podstatnou zložkou tohto typu štúdia je praktická príprava v odbore, ktorá môže trvať až 1 rok, a v priebehu ktorej študenti pracujú na práci alebo projekte, ktorý spoločne hodnotí škola a daný podnik či inštitúcia. Metódy výučby sú bližšie vysokej škole. Štúdium sa ukončuje absolútoriom – odbornou skúškou, ktorá sa skladá z teoretickej a odbornej časti, skúšky z cudzieho jazyky, z absolventskej práce a jej obhajoby. Úspešným absolútoriom získava absolvent vyššej odbornej školy vyššie odborné vzdelanie a označenie diplomovaný špecialista (skratka DiS. sa uvádza za menom).

Vysoké školy

Zákom člení vysoké školy na dva typy – univerzitné inštitúcie, ktoré poskytujú všetky študijné programy, a neuniverzitné, ktoré poskytujú prevažne programy bakalárske. Vzhľadom k historickému vývoju sú však všetky dosiaľ existujúce školy univerzitného typu. V spolupráci s vysokými školami začínajú realizovať bakalárske programy i vyššie odborné školy. Toto vzdelanie sa potom označuje ako neuniverzitné terciárne vzdelávanie. Inštitucionálna štruktúra vysokých škôl sa od roku 1998 výrazne zmenila. Väčšina vtedajších štátnych vysokých škôl získala štatút verejných vysokých škôl, je ich 25 a všetky sú univerzitné. Môžu byť zriadené a zrušené len zákonom. Štyri inštitúcie – tri vojenské školy a jedna policajná akadémia majú i naďalej štatút štátnej vysokej školy a ich zriaďovateľmi sú príslušné ministerstvá (obrana a vnútra).

Súkromné vysoké školy môžu pôsobiť len ako právnické osoby, a to po schválení Ministerstvom školstva, mládeže a telovýchovy na základe kladného vyjadrenia Akreditačnej komisie. K decembru 2005 bolo registrovaných 39 súkromných inštitúcií. V dôsledku rastúceho záujmu uchádzačov o vysokoškolské štúdium sú vysoké školy schopné uspokojiť len okolo 56% žiadostí (2003). Na vysoké školy nastupuje asi 36% z populačného ročníka.

Zahraniční študenti, ktorí prichádzajú študovať na základe medzinárodných dohôd, študujú za rovnakých podmienok ako českí študenti. Pre tých, ktorí študujú v cudzom jazyku,

stanoví poplatky príslušná vysoká škola. Súkromné vysoké školy si stanovujú poplatky svojím vnútorným predpisom.

Vzdelávanie dospelých

Zaisťujú ho školy (prevažne stredné) a školské inštitúcie, vysoké školy, organizácie pre svojich zamestnancov: podniky, inštitúcie, orgány štátnej správy; neziskové organizácie: nadácie, cirkvi, odbory, politické strany; komerčné vzdelávacie inštitúcie.

Bilaterálne medzinárodné zmluvné dokumenty v oblasti vzdelávania, mládeže, vedy a športu

Vládny medzinárodný zmluvný dokument

- Dohoda medzi vládou SR a vládou ČR v oblasti vzdelávania
 - Praha, 29. 10. 1992
 - platí bez obmedzenia
- Dohoda medzi vládou Slovenskej republiky a vládou Českej republiky o vedecko-technickej spolupráci
 - Praha, 27. 5. 1999
 - automatické predĺžovanie platnosti na 5 rokov
 - Poznámka: Úplné znenie dohody sa nachádza v Zbierke zákonov, zákon č. 190/1999 Z. z.
- Dohoda medzi vládou SR a vládou ČR o spolupráci v oblasti kultúry, školstva a vedy
 - Praha, 23. 5. 2000
 - automatické predĺžovanie platnosti na 5 rokov
- Dohoda medzi vládou SR a vládou ČR o vzájomnom uznávaní rovnocennosti dokladov o vzdelaní vydaných v SR a v ČR
 - Praha, 23. 3. 2001
 - platí bez obmedzenia

Rezortný medzinárodný zmluvný dokument

- Protokol medzi Ministerstvom školstva SR a Ministerstvom školstva, mládeže a telovýchovy Českej republiky o spolupráci v oblasti vzdelávania, mládeže, telesnej výchovy a športu na roky 2002 – 2006
Levoča, 21. 9. 2001
platí do 2006; automatické predĺžovanie platnosti na ďalší rok
- Zápis z 3. rokovania slovensko-českej zmiešanej komisie v oblasti mládeže
Bratislava, 20.10.2004
platí do 31.12.2006